folklor/edebiyat, cilt:21, sayı:84, 2015/4

PERTEV NAİLİ BORATAV-OĞUZ TANSEL MEKTUPLAŞMASI

Mehmet Çevik[1]

Sözlü ve yazılı kültürün büyük bir hızla elektronik ortama taşınarak radikal değişikliklerin yaşandığı günümüz dünyasının sosyal ikliminde, doğal olarak iletişim biçimleri de değişmektedir. Önce telefon, sonra internet ve daha sonra da her iki iletişim aracını aynı cihazda birleştiren teknolojik gelişmeler, iletişimi bir taraftan hızlandırıp kolaylaştırırken diğer taraftan da sözlü boyutuyla yüz yüzelikten, yazılı boyutuyla da kâğıt gibi somut bir ortamdan uzaklaştırıp sanal bir ortama taşımaktadır. Tüm bunlar nedeniyle, yakın zamanlara kadar temel iletişim araçlarından biri olan mektup, günümüzde artık eski önemini kaybetmiş durumdadır. Ancak bu durum, bugüne kadar yazılmış ve özel ya da resmî arşivlerde muhafaza edilmiş mektupların önemini azaltmamakta; aksine, artık pek üretilmeyen yazılı birer metin olmaları bakımından önemlerini daha da artırmaktadır. Bu önem, mektubun yazarı ve muhatabının kim olduğuna göre, az ya da çok değeri bulunan kişisel hatıra boyutunda da kalabilir; bilim, sanat, siyaset ve kültür açısından bir toplumu hatta tüm insanlığı ilgilendiren tarihsel bir belge olma niteliğine de ulaşabilir. Nitekim mektuplar, "sahibinin sadece ailevi, sosyal, psikolojik durum ve konumlarına değil, fikir ve sanat olaylarına da ışık tutmaktadır" (Parlatır vd., 2014: XV). Bu bağlamda, halk bilimi profesörü Pertev Naili Boratav ile şair, yazar ve halk bilimci Oğuz Tansel de yıllarca birbirlerine mektup yazmışlar ve böylece, bir kısmı bugün elimize ulaşabilen önemli belgeler ortaya koymuşlardır. Söz konusu mektuplar -her ikisi de 1990'lı yıllarda ebediyete intikal etmiş yazarlarının özel yaşamlarıyla ilgili ayrıntılar da içermekle birlikte- Türk kültür, edebiyat ve özellikle de halk bilimi çalışmaları açısından tarihsel birer belge olarak önem arz etmektedir.

1 Yrd. Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

"Türkiye'de halkbiliminin bağımsız bir bilim dalı olarak kabul edilmesini sağlayan öncü ve yaşamını da bu yola hasretmiş bir bilim adamı" (Özdemir, 1998: 5) olan Boratav, "akademik yaşamının tüm dönemlerinde, Türk halkbiliminin yorulmaz bir çalışanı olmuş, dağınık ve henüz metodsuz bir bilime yön vermiş, bir ekol oluşturmuştur" (Turan, 1998: IX). Dahası Boratav, Amerika'da bile ancak 1970'lerde tartışılmaya başlanan, halk edebiyatı ürünlerinin sadece metinlerinin değil, aynı zamanda icra edildiği bağlamın da önemli olduğu konusu üzerinde 1940'lardan itibaren durmuş ve araştırmalarını da bu temel üzerine kurgulamış bir bilim adamıdır (Başgöz, 1998: 22). Ancak Boratav, Türk bilim dünyasında akademik çalışmaları kadar siyasi-ideolojik tercihleriyle de gündeme gelmiş; hatta zaman zaman bu yönü, onun bilim adamı kimliğinin önüne de geçirilmiştir. Boratav'la ilgili bu algılama biçimini, "Sosyal Bilim Alanındaki Düşünce Zaafları" üst başlıklı yazısında Kurtuluş Kayalı (1998) etraflıca ele almıştır. Bu çerçevede, Boratav'ın ölümü üzerine kaleme aldığı bir yazıda Umay Günay da şu değerlendirmeyi yapar:

> Pertev Nâili Boratav ömrünü Türk kültürünün sözlü birikimini derleme, inceleme, yorumlama, değerlendirme ve tanıtımına adamış çok değerli bir ilim adamıydı. […] Türkiye'de bazı vasat ve vasat altı insanlar, kıskançlık ve hasetleriyle yok etmek istedikleri kişilerin siyâsi tercihlerini bahane ederek sanatçı ve bilim adamı, bürokrat, siyâsetçileri dışlama, çalışmalarını engelleme, onları atıl hale getirme konusunda uzmandırlar. […] Türk milleti için Türk kültürüne ve ilme hizmet eden ve emek veren herkes saygıdeğerdir. […] Aydınlar, insanları ve olayları tek faktöre ve dar ufuktan bakarak benden olan olmayan diye ayırmamalıdır. Bilim adamlarının da yanıldıkları noktalar olabilir, marifet yanlışa odaklanmak değil, bütündeki hizmeti ve yeteneği görmek ve hizmet edenlere yol açmaktır. […] Türkiye aydınlarıyla barışmayı, onların siyâsi tercihlerinden doğan sıkıntıları akıl yoluyla çözme ve hizmet alanlarında yoğunlaşmalarını sağlama yollarını bulmalıdır. (1998: 3-4)

Günay'ın bu değerlendirmelerini, Boratav'ın Atsız Mecmua'daki yazılarıyla ilgili makalesinin girişinde alıntılayan İsmail Görkem (1999: 6) de aynı hassasiyeti dile getirir. Benzer bir durum, yani aktif bir siyasetçi olmamasına karşın siyasi-ideolojik tercihleriyle gündeme gelmek ve bu tercihlerinden dolayı ötekileştirilmek; Boratav'ın öğrencisi, arkadaşı ve aile dostu olan Oğuz Tansel için de geçerlidir (Baykurt, 1996: 14; Gürsoy, 1996: 50). Bu çerçevede toplum olarak belleksizliğimizden ve değerbilmezliğimizden yakınan Metin Turan (1996: 3), "Oğuz Tansel de sağlığında değerini bilmediğimiz seçkin insanlarımızdan birisiydi." eleştirisini yapar. Benzer şekilde, Türk edebiyatının yurtdışına hakkıyla taşınamadığını belirten Talât S. Halman (1996: 65) da "Tansel'in hakkı, Türkiye'mizde de yeterince tanınmadı, tanınmıyor." değerlendirmesini yapar.

Asıl mesleği öğretmenlik olan Oğuz Tansel, aynı zamanda şair, yazar ve halk bilimi araştırmacısı kimliklerine de sahiptir. Bu kimliklerle birlikte bir bütün olarak Oğuz Tansel isminin oluşmasında, çok sayıda kişinin önemli katkıları olur. Bu kişiler arasında, Konya ve İstanbul'daki lise öğrenciliğinde öğretmenleri olan Pertev Naili Boratav, Abdülbaki Gölpınarlı, Nurullah Ataç ve Sabahattin Eyüboğlu; üniversite yıllarında hocaları olan Kilisli Rifat, Reşit Rahmeti Arat, Ragıp Hulusi Özden, Hellmut Ritter ve Ali Nihat

Tarlan; yine aynı yıllarda sınıf arkadaşları olan Behçet Necatigil, Cahit Külebi, Zeki Ömer Defne ve -sonradan eşi olan- Kalbiye Tansel gibi isimler yer alır (Tansel, 2003: 131-132). Ancak Tansel'in özellikle halk bilimci kimliğinin ortaya çıkıp gelişmesinde, Konya'da lise öğrencisiyken edebiyat öğretmeni olan Pertev Naili Boratav'ın apayrı bir yeri vardır.

Yetiştiği ortamın da katkısıyla, çocukluk yıllarından itibaren halk kültürüyle yakından ilgilenen Oğuz Tansel, Boratav'la tanıştıktan sonra bu ilgisini bilimsel bir zemine oturtur. Halk biliminin çeşitli alanlarıyla ilgili derlemeler ve çalışmalar yapan Tansel, özellikle masal konusunda yoğunlaşır. Bunda, "Amasya'da öğretmenlik, müdür yardımcılığı yaptığım yıllarda, öretmenim Pertev Naili Boratav'ın isteklendirmesiyle masal derlemeğe giriştim." (Tansel, 1976: 138) ifadesiyle de açıkça dile getirdiği üzere Boratav etkilidir. Tansel ayrıca, daha ilk masal yayınlarında, sonraki yıllarda bile kendisiyle benzer çalışmalar yapan başka araştırmacıların aksine, kaynak kişiler hakkında da bilgiler verir (Öztürk, 2008: 495). Sadece metni değil, aynı zamanda icracıyı da dikkate alan bu yaklaşımı geliştirmesinde de Boratav'ın etkisi açıktır. Bu anlamda Tansel, halk bilimi ve özellikle de masal konusunda yeri geldikçe Boratav'ın hakkını da teslim eder (Ateş, 1978: 507).

Tansel, bir halk bilimci olarak derlediği masalları, bir sanatçı olarak yeniden işlemiş ve "kendine özgü bir düzenleme içinde yazarak okurlara sunmuştur" (Uyguner, 1996: 33). Bu yönü Tansel'e, derlemeciliğin yanı sıra bir masal yazarı kimliği de kazandırmış ve *Al'lı ile Fırfırı* adlı masal kitabıyla Türk Dil Kurumunun "Çocuk Yazını" alanında 1977 ödülünü (Ateş, 1978: 505) almasını sağlamıştır. Bu çerçevede Adnan Binyazar'ın (1996: 9), "Bir kanadı halk, bir kanadı duygu, bir kanadı bilgelik, üç kanatlı bir masal kuşu" yakıştırmasıyla andığı Tansel, masal yazarlığı dolayısıyla lisansüstü tez çalışmalarına (Günaltılı Gündüz, 2008; Polat, 2009) da konu edilmiştir.

Oğuz Tansel'in, Pertev Naili Boratav'la öğretmen-öğrenci ilişkisi çerçevesinde başlayan yakınlaşması, başlangıçtaki karakterini hep korur; ancak zamanla güçlü bir dostluğa ve mektuplarındaki hitaplardan da anlaşıldığı üzere "ağabey-kardeş" ilişkisine dönüşür. Bu ilişki, yıllar içinde her iki tarafın aile üyelerini de kapsayacak şekilde genişler ve karşılıklı gönderilen mektuplarla pekişir. Boratav ve Tansel, bu mektuplaşmayı, Boratav'ın ailesiyle birlikte yurtdışında yaşaması ve Türkiye'ye geliş-gidişinin pek kolay olmaması nedeniyle nadiren bir araya gelebildikleri için yaşamları boyunca sürdürürler. Bu mektuplarda karşılıklı olarak bilimsel, sanatsal, kültürel, ailesel ve kişisel sorunlar değerlendirilip tartışılır. Buralardaki bilgiler, bir taraftan genel olarak halk bilimi çalışmaları açısından önemliyken diğer taraftan da hem halk bilimci olarak Boratav'ın hem de bir şair, yazar ve halk bilimci olarak Oğuz Tansel'in özel yaşamlarıyla ilgili veriler içermesi bakımından da önem arz etmektedir.

Boratav ve Tansel, uzun yıllar mektuplaşmış olmalarına karşın, bugün elimizde bulunan mektup sayısı aslında oldukça azdır. Bu çerçevede Boratav'ın Tansel'e yazdığı mektuplardan 23 tanesi bugün elimizde bulunmaktadır ki bunlardan en eskisi 12.1.1956, sonuncusu da 28.11.1991 tarihini taşımaktadır. Orijinali Tansel ailesinin özel arşivinde bulunan bu mektupların birer kopyası da, Oğuz Tansel'in kızı Aysıt Tansel tarafından yine bir açıklama mektubuyla Tarih Vakfı'nın Pertev Naili Boratav Arşivi'ne gönderilmiştir. Tansel'in Boratav'a gönderdiği mektupların ise bugün ancak 11 tanesi

elimizde bulunmaktadır. En eskisi 2.5.1967, sonuncusu ise 18.11.1970 tarihini taşıyan bu mektuplar da bugün yine Boratav Arşivi'nde yer almaktadır. Çalışmanın sonundaki "Ekler" bölümünde örnek olarak verilen mektupları da içeren bu arşiv, bugün Tarih Vakfı bünyesinde araştırmacıların hizmetine açık durumdadır.

Pertev Naili Boratav ve Oğuz Tansel, sadece birbirleriyle görüşen sıradan iki arkadaş ya da dost değillerdir. Birbirleriyle ailecek görüşür, kendilerinin olduğu kadar çocuklarının yaşamlarıyla ilgili gelişmeleri de birbirlerine sorup açıklayarak yakından takip ederler. Bu nedenle Boratav'ın Tansel'e gönderdiği mektupların bir kısmı, Boratav'ın eşi Hayrünnisa Hanım'ın imzasını taşımaktadır. Ancak bu mektuplarda da Boratav'ın, mektubun çoğu zaman altında kalan boşluğa, bazen de en üst kısmına kendi imzasıyla çok kısa birer mektup niteliğinde bir şeyler yazmış olduğu görülmektedir. Bu durumun, her iki ailenin birbirleriyle resmiyetten uzak, samimi bir görüşme bağlarının olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Boratav ve Tansel'in söz konusu mektupları biçim ve içerik özellikleri açısından şu şekilde iki ayrı başlık altında incelenebilir:

A. **Mektupların Biçim Özellikleri**

Öncelikle, Pertev Naili ve/veya Hayrünnisa Boratav imzalarıyla Tansel'e gönderilen mektupların tamamına yakınının eski yazı ile kaleme alındığını belirtmek gerekir. Mevcut mektupların 4.2.1986 ve 28.11.1991 tarihli ikisi hariç tümü eski yazı ile yazılmıştır. 1907 yılında doğmuş olan Boratav'ın, harf inkılâbının yapıldığı 1928'e kadar, başka bir ifadeyle üniversite öğrenciliğinin ilk yıllarına kadar eski yazı ile eğitim almış olması, onun bu yazıya daha hâkim olmasına neden olmuştur. Ayrıca daha hızlı yazabilme olanağı sunması bakımından Boratav'ın, derlemelerinde de bu yazıyı kullanmayı tercih etmesi, onun yaşamı boyunca bu yazıyı kullanmasında etkili olmuştur. Öyle ki Boratav'ın, harf inkılâbından tam 62 yıl sonra, 27.11.1990'da kaleme aldığı mektup bile Arap harfleriyle yazılmıştır. Boratav, bu mektubunun başlarında, parantez içinde verdiği bir açıklamayla bu konuya da değinir ve şöyle der: "Sana eski - Arap alfabesiyle yazıyorum. Benim için daha kolay. Senin okumada güçlük çekmeyeceğini tahmin ediyorum". Boratav her ne kadar böyle bir açıklamayla tahminini dile getirmiş olsa bile, Tansel'in de mevcut mektuplarının önemli bir kısmını eski harflerle kaleme aldığı görülmektedir. Ancak Tansel, 19 Ekim 1969 tarihli mektubunu ve Boratav'a gönderdiği çeşitli derlemelerini Latin harfleriyle ve daktiloyla yazmıştır. Böyle olmakla birlikte söz konusu derlemelerin de alt kısımlarına, mektup niteliğinde kısaca yazılar yazmış, bu yazıları da eski yazıyla kaleme almıştır.

Mektupların dikkat çeken başka bir özelliği, kullanılan kâğıtların niteliği ve sayfa düzenleridir. Bu çerçevede mektupların, oldukça sıradan kâğıtlara yazıldığı, hatta -amiyane söyleyişle- âdeta nasıl bir kâğıt bulunduysa ona yazıldığı görülmektedir. Bu anlamda kâğıtların genel olarak bir standardı bulunmamakta; boyutları, ağırlıkları ve yapıları farklılık göstermektedir. Sayfa düzeni açısından da kâğıtların üst ya da alt kısımlarda yer alan boşluklarının bile sonradan yapılan açıklama ya da eklemelerle kullanılabildiği görülmektedir. Ancak bu eklemeler daha çok Hayrünnisa Hanım'ın yazdığı mektuplarda Boratav'ın kaleme aldığı satırlar şeklindedir. Bu çerçevede Tansel de özellikle daktiloyla yazılmış derleme metinleri gönderirken, ayrıca bir kâğıda mektup

yazmak yerine, derleme metninin alt kısımlarında kalan boşlukları değerlendirmiştir. Tüm bunların, dönemin zorlayıcı ekonomik koşulları ve bu koşullar içinde yetişmiş kişilerin israftan kaçınıp elde olanı en verimli şekilde kullanma hassasiyetlerinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Mektup, biçimsel açıdan, yazıldığı yer ve tarih bilgilerini içeren, sonunda da yazarı tarafından imzalanması gereken bir türdür. Boratav ve Tansel'in mektuplarının bazılarında yer adı belirtilmemiş, ancak hepsinde mutlaka tarih atılmış ve imzaya yer verilmiştir. Tarihlerde, ayların yazımında zaman zaman Romen rakamlarının ya da sözcük olarak ay adlarının da kullanıldığı; yılların yazımında ise bazen, "1967" yerine kullanılan "967" örneğinde olduğu gibi, sayının binler basamağını oluşturan "1"in kullanılmadığı görülmektedir.

Mektuplar, "Sevgili Oğuz, Sevgili Oğuz Kardeş, Sevgili Kardeşim Oğuz, Sevgili Oğuzcuğum, Sevgili Oğuz Kardeşim; Sevgili Pertev Ağabey, Sevgili Kardeşim Hayrünnisa, Sevgili Hayrünnisa, Sevgili Kardeşim Hayrünnisa ve Pertev Ağabey, Çok Sevgili Pertev Ağabey, Sevgili Kardeşim Hayrünnisa - Pertev Ağabey, Pertev Ağabey" şeklinde oldukça samimi hitap sözleriyle başlamaktadır. Aynı samimiyet mektupların içeriğinde de devam etmektedir. Ancak tüm bu samimiyete rağmen, nezaketin de hiçbir zaman elden bırakılmadığı görülmektedir. Örneğin yukarıda da değindiğimiz üzere, gönderdiği derleme metnini yazdığı kâğıdın alt kısmındaki boşluğu mektup için kullanan Tansel, mektubuna şu açıklamayla başlar: "Zarfı şişirmemek için bu boşluklardan yararlanmayı düşündüm, bağışlamanı dilerim."

B. Mektupların İçerik Özellikleri

Mektupların hemen hepsinde yer alan kısaca hâl hatır sormaların ve iyi dilekte bulunmaların yanı sıra çeşitli konulara da değinildiği görülmektedir. Ancak kimi mektuplar belirli bir konuya odaklanırken kimileri de birkaç konuya birden değinmektedir. Bu çerçevede karşılıklı gönderilen mektupların içeriği, genel olarak başlıklar hâlinde ve kısa örneklerle şu şekilde incelenebilir:

1. Gündelik Yaşam

Mektuplarda ele alınan konuların başında kişilerin ve ailelerin gündelik yaşamlarıyla ilgili olumlu ve olumsuz gelişmeler geliyor. Ancak, gündelik yaşamla ilgili özellikle olumsuz durumlardan söz edilirken kendilerinden hareketle Türkiye ve Avrupa'nın genel tablosuna dair değerlendirmeler de yapılmaktadır. Örneğin Oğuz Tansel, 21 Şubat 1970 tarihli mektubunda şunları söyler:

> Hangi dala tutunmak istesem elimde kalıyor. Faizler aldı başını gidiyor. Kiralar ateş pahası. Asabım bozuk mu bozuk. Konya'ya dönmemeğe kararlıyım ama Ankara'yla da bağdaşamadım.

Hayrünnisa Boratav ise 03.02.1971 tarihli mektubunda, Paris'teki gündelik yaşamlarından söz ederken, yaptığı gözlemlerden hareketle Fransa ve Türkiye'yi karşılaştırır. Boratav'ın, büyük oranda bugün de geçerliliğini koruması bakımından apayrı bir öneme sahip tespitlerinin bir kısmı şöyledir:

> Son günlerde Türkiye'nin umumi ahvalini görüp üzülmemek mümkün

değil. Çok kere burada uykularım kaçıyor, belki uzakta olmak insanı daha hassas yapıyor. Fransa da güç devreler geçirdi ve hâlâ da geçiriyor, ama her gün her adımda biraz daha ileri gidiyor, yirminci asrın ileri hamlelerine kendini uyduruyor. Orta halli bir ilköğretmenini alalım ele, yahut mutavassıt bir işçi, yahut bizim apartmanların kalorifercisi, bunların hiçbiri bizde yarının garantisini taşımazlar. Burada bu üç tip insanın en büyük derdi, yazın bir ayını geçirecek, kendi bütçesine uygun bir yer bulabilmesi, yahut kışın, kış sporlarının yapıldığı Alp dağlarında on beş günlük bir tatil için bir tarafa para ayırabilmesi. Bunun ikisini de bu en aşağı maaş alan bu insanlar tahakkuk ettiriyorlar. Kış gelince yüz binlerce otomobil yollara düşer, günde binlerce tren insanları buralara taşırlar. Ben hiçbir zaman bir dükkânda kuyruk yapılmadan bir şey aldığımı hatırlamıyorum, herkesin alışveriş kabiliyeti var. Her evde bir televizyon, her kapıda bir otomobil var. […] Yirminci asrın sanayisi, bu insanların her gün biraz daha rahat ve biraz daha mesut yaşamaları için seferber olmuş bir halde. Her kadının mutfağında, vaktini tasarruf ettirecek bin bir çeşit aletler var. En şık restoranlardan tutun da mahalle arasındakilere kadar gittiğiniz zaman yer bulmak mümkün değildir. Kahveler tıklım tıklım. Büyük mağazalara girince insan kalabalığından bunalmamak mümkün değil. Bu demektir ki herkesin cebinde istediğini yapacak bollukta parası var. […]Bir tek yamalı elbise görmek mümkün değil. Ama yine de halk halinden memnun değil, daha iyisini, daha mükemmelini istiyor ve durmadan grevler yapılıyor.

Bize gelince, daha şarktaki insanlarımız Ortaçağ devrini yaşıyorlar. […] Camın girmediği köylerimiz var. Atom devrinin başdöndürücü sürati yanında o insanları düşünmek insana utanç veriyor. Bizi idare edenler sandalye kavgası yaparken, sen sağsın öteki sol derken gözleri bir şey görmüyor. Yapılacak iş mi yok memlekette. Ben Anadolu'yu gezerken içimi en çok paralayan bu otuz milyon nüfusun yirmi milyonunun kahvelerde ne yapacağını bilmeden sinek avladıklarını görmek oldu. Hepsi çam yarması gibi delikanlılar. Toprağı varsa, mevsimi gelince bir iki ay sürer eker, sonra geri kalan aylarını kahve peykelerinde geçirir. Birçoğunun toprağı da yoktur, onun bunun yanında çalışır bir iki ay; sene böylece biter. Bu yirmi milyonu günde sekiz saat çalışacak işyerlerine verdiğimizi düşün, bu güzel vatan bir iki sene içinde dünyanın cenneti olur ve biz de o köyde sinek avlayan genci mesut görerek mesut oluruz. Bilmiyorum memleket bir ikinci Atatürk doğuracak mı?

2. **Aile Üyelerinden Haberler**

Karşılıklı mektuplarda eşler, çocuklar ve torunlardan oluşan aile üyelerinin yaşamlarıyla ilgili gelişmelere bazen kısa kısa bazen de uzun uzun ve ayrıntılı bir biçimde değinilmiştir. Bu gelişmeler aile üyelerinin sağlık durumları, günlük yaşamları, eğitim ve iş yaşamları vb. konulardadır. Bu çerçevede örneğin Tansel, yine 21 Şubat 1970 tarihli mektubunda çocukları Aysıt, Ülkün ve Çiğdem ile eşi Kalbiye Hanım hakkında kısaca şu bilgileri verir:

> Aysıt'tan on günde bir mektup alıyoruz. Ülkün'ü nişanlamıştık, önümüzdeki nisan başında düğünü olacak. Çiğdem mesele olmakta devam ediyor. […] Kalbiye Hanım da sağlam değil, ilaç kullanıyor.
>
> Boratav da 17.11.1965 tarihli mektubunda eşi Hayrünnisa Hanım, çocukları Korkut, Murat ve Korkut'un eşi Çiğdem ile yeni doğan çocukları, yani torunu hakkında şunları söyler:
> Hayrünnisa, on beş yirmi için diye Kembriç'e, Korkutların yanına gitti. İkinci bir torun bekliyorduk; Çiğdem'imizin anne olması biraz uzadı, yarın bir ay olacak Hayrünnisa gideli… Bu sefer bir kız torunumuz doğdu, adını da Elvan koyduk. Bu adı ben koymadım ama güzel ad, sevdim; insana baharı, Anadolu yaylalarının halk türkülerinde söylenen renkleri hatırlatıyor. […] Yavruların başarıları bizim de göğsümüzü kabartıyor. Murat da iyi çalıştı, nazar değmesin, sertifikayı aldı; bu kadarı serbest lisansı için yetiyor, ama o devlet lisansı ve arkasından da devlet doktorası yapmaya niyetleniyor; atom fiziğinde ihtisas yapacak.

Mektuplarda, aile üyeleri hakkında son olarak bir de, yazarların sadece kendi aileleriyle ilgili bilgiler vermekle yetinmediklerini, karşı tarafın üyeleriyle ilgili sorular sorup bilgiler istediklerini de belirtmek gerekir.

3. **Sağlık Sorunları**

Sağlık sorunları, her iki tarafın da gönderdiği mektupların önemli konularından birini oluşturmaktadır. Ancak mektuplardan Tansel'in, Boratav'a göre daha çok ve uzun süreli sağlık sorunları yaşadığı da anlaşılmaktadır. Bu çerçevede örneğin Tansel, içerikle ilgili tespit ettiğimiz tüm başlıklardan örnekler içeren 21 Şubat 1970 tarihli mektubunda sağlık sorunlarına da önemli bir yer ayırır. "Öncelerin öncesinde, hepimizden sizlere merhaba…" selamlamasıyla başlayan mektup, sağlık sorunları nedeniyle cevap yazmakta geç kaldığını ifade eden şu sözlerle devam eder:

> Yazmakta geç kaldım, olanağım yoktu. Hastalıktan göz açamıyordum, birisini iyileştiremeden bir başkası ortaya çıkıyor. Hastalık küpü olup kalmışım. Hacettepe Hastanesinde Profesör Yüksel Bozer; dizlerimden ayak parmaklarıma dek ön kısımda damar tıkanması teşhisi koydu. […] Karaciğer testi, akciğer, kalp sağlam çıktı; mide karmaşık. Sekiz on poz mide filmi çekildi.

Boratav ise 4.2.1986 tarihli mektubunda, Tansel'in sağlık sorunlarına ve geçirdiği ameliyatlara çok üzüldüklerini belirtip geçmiş olsun dileklerini ilettikten sonra kendi sağlığıyla ilgili sıkıntılarından şöyle söz eder:

> Benim de durumum seninkine benziyor; yüzde kaç, pek aklımda yok ya, sol gözüm zaten öteden beri işe yaramaz halde, sağ gözümle idare ediyorum. Bir de kulaklar bir hayli ağır işitmeğe başladı. İkisine de alet verdi doktor; ben pek gerektiği zamanlar birini takıyorum; o bile pek canımı sıkıyor. Ne yaparsın, kocalık… Dayanacağız dayanabildiğimiz kadar. Senin

> toprağın Meyre toprağı, benimki, atalarımızın İbradı toprağı; kolay kolay yenilmeyeceğiz, diyelim.

Mektuplardan ayrıca, zaman zaman hastalık ve ilaç isimlerini de anacak kadar ayrıntıların verildiği sağlık sorunları çerçevesinde Boratav'ın, isteği üzerine Tansel'e Fransa'dan ilaç gönderdiği de anlaşılmaktadır.

4. **Yayın Faaliyetleri**

Hem Boratav hem de Tansel, birbirlerine gönderdikleri mektuplarda, hazırlıklarını yaptıkları ve çıkardıkları yayınlarını da konu edinmişlerdir. Bu çerçevede, elimizdeki mektuplarda en çok adı geçen yayın, Tansel'in Metin Eloğlu ile birlikte hazırladığı *Bektaşi Dedikleri* adlı çalışmadır. Bu durum, kitabın yayımlanması işinin çeşitli nedenlerden dolayı sürüncemede kalıp uzamasından kaynaklanmaktadır. Tansel, Bektaşi fıkralarının nazma çekildiği bir çalışma olan bu kitabın ilk taslaklarını Boratav'a gönderir ve ondan, görüşlerini bildirmesini ister. Boratav da birtakım eleştiri ve önerileriyle çalışmaya yön verir ve kitabın önsözünü de yazar. Ayrıca Boratav, bu kitaptaki metinlere uygun desenler çizmesi için, çalışmanın ilk taslaklarını Avrupa'da ailecek görüştüğü ressam Abidin Dino'ya da verir. Dino da bu kitap için istenen desenleri çizip Tansel'e gönderir ve bu çizimler kitapta yer alır. Birçok mektupta sözü edilen bu kitapla ilgili Boratav, 1.8.1969 tarihli mektubunda Tansel'e şu tavsiyelerde bulunur:

> Bektaşi fıkralarının basım işinin bir neticeye bağlanamamış olmasına pek üzülüyoruz, ben de Abidin de. Ama biraz da senin inatçılığın bu işi aksatıyor gibime geliyor. Yayınevlerinin nazlarına katlanmak gerek, bu düzen böyle: Onlar yazarları sömürecekler, biz sesimizi çıkarmayacağız. Buralarda da aynı şey, hatta daha da insafsızcasına. Ne ise, bu umumi mülahazalar bir tarafa; sana pratik tavsiyem: Kendin bastırmak sevdasından vazgeç. Hem çok ağır yük altına girersin, hem de dağıtamaz, satamazsın umduğunca. Bilgi ile anlaşamadın madem, artık orayı boşver. Yaşar Kemal'e bir mektup yaz (Ant dergisi adresine). Kitabı kısaca tanıt, benim önsözümden, Abidin'in resimlerinden de bahset, sanırım ki basar. Yazık, tamamlanmış kitabın, hem de ilgi uyandıracağından, okunacağından şüphe olmayan bir kitabın böyle beklemesi insana acı geliyor.

Tansel ise, bu mektuba cevap niteliğindeki 19 Ekim 1969 tarihli mektubunda, bu konuyla ilgili kısaca şu bilgileri ve değerlendirmelerini paylaşır:

> Bektaşiler şimdilik yattı, Yaşar Kemal Ant'tan ayrılmış. Ben de Istanbul'a gidemiyorum. Alacağımız para önemli değil, doğru dürüst çıkaracak namuslu birini bulabilsek.

Burada söz konusu edilen kitabın bir süre sonra yayımlandığı ve yedi nüsha olarak Boratav'a da gönderildiği, Boratav'ın 3.2.1971 tarihli mektubundan anlaşılmakta. "Sevgili Oğuz Kardeşim; 'Bektaşi' hoş geldi, safalar getirdi." satırlarıyla başlayan bu mektubunda Boratav, Tansel'den Prof. Andreas Tietze, Prof. İlhan Başgöz ve Matti Kuusi'ye de kitabından birer tane göndermesini ister ve Tietze ile Başgöz'ün

Amerika'daki adreslerini verir.

Bektaşi Dedikleri, elbette mektuplarda sözü edilen tek yayın değildir. Çeşitli mektuplarda Tansel'in özellikle masal kitaplarından da sıkça söz edilmektedir. Bu konuda, Boratav'ın 12.1.1956 tarihli elimizdeki en eski mektubu oldukça dikkat çekicidir. Tansel'in, çıkarmayı planladığı masal kitaplarının ilk taslaklarını gönderdiği mektubuna cevaben yazıldığı anlaşılan bu mektupta Boratav, incelediği örneklerden hareketle, masalın nasıl yazıya geçirilip işlenmesi gerektiği konusunu âdeta bir ders verir gibi maddeler hâlinde uzun uzun ele alarak anlatır, örnekler verir.

Mektuplarda Boratav'ın kitap çalışmalarına da değinildiği görülmektedir. Bu çerçevede Boratav'ın örneğin Zaman Zaman İçinde, Az Gittik Uz Gittik ve 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı gibi kitaplarından da söz edilmektedir. Ayrıca yine her iki yazarın çeşitli dergilerde çıkan yazıları da yeri geldiğince mektuplara konu edilmiştir.

5. Halk Bilimsel Konular

Mektupların hacim olarak çok büyük bir bölümünü halk bilimsel konulardaki yazışmalar oluşturmaktadır. Bu yazışmaların da genel özelliği şu şekildedir: Boratav, Tansel'den çeşitli konularda derlemeler yapıp göndermesini ister. Tansel de istenen derlemeleri yapıp Boratav'a gönderir. Örneğin Boratav, 1.8.1969 tarihli mektubunda gelecek ders yılı "koç katımı" ve "davar yüzü-saya" törenleriyle ilgili bir seri seminer yapmayı planladığını belirtir ve Tansel'den, bu törenleri ve törenlerde icra edilen türleri yerinde ve zamanında izleyip ayrıntılı bir şekilde derlemesini ve göndermesini rica eder. Tansel de cevap olarak yazdığı mektuplarda hem kendisinin derlediği hem de başta oğlu Ülkün Tansel olmak üzere başka kişilere derlettiği malzemeleri gönderir. Bu çerçevede Tansel, 2 Kasım 1969 tarihli mektubunda, "Gönderdiğim koç katımı malzemeleri yeterli mi? Üzerinde durmam gereken ayrıntılara işaret ederseniz onları da arayıp bulmağa çalışırım." açıklamasını da yapar.

Tansel, sadece kendisinden rica edilen derlemeleri yapmaz. Bunlarla birlikte bazen de -kendisinden istenmediği hâlde- işe yarayabilir düşüncesiyle yaptığı bazı derlemelerin metinlerini de Boratav'a gönderir. Örneğin, "Pertev Ağabey, aşağıya yazdıklarım bir işe yarar mı bilmem?" açıklamasıyla başladığı 24.IV.1968 tarihli mektubunda, derlediği etiyolojik efsanelerin metinlerini, kaynak kişileri hakkında verdiği bilgilerle birlikte gönderir. Bu efsanelerden biri şöyledir:

Baykuş ile Yarasa
"Hep kuşlar geldi, baykuş gelmedi
Yarasa soyundu, tüyü kalmadı"

1-Hazret-i Süleyman'dan karısı; kuş tüyünden bir yatak istemiş. Hazret-i Süleyman bütün kuşları çağırmış. İlk yarasa gelmiş, bütün tüylerini dökmüş. Bu yüzden tüysüz kalmış. Baykuş bu çağrıya uymamış. Kendisine haber ulaştıran çavuş kuşuna:

– Ben Süleyman'ın ayağına gidemem, demiş. Bunun üzerine Hazret-i Süleyman da "O harabelerde, viraneliklerde yaşasın!" dediği için baykuş o gün bugün hep viranelerde yaşar.

Mektuplardan, Tansel'in metin derlemelerinin yanı sıra istenen maddi kültür ögelerini de temin edip gönderdiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Boratavlar, Tansel'den Paris'teki ünlü antropoloji müzesi Musée de l'Homme'a verilmek üzere, çoban kavalından çeşitli geleneksel giysilere kadar birçok kültür ögesini bulup göndermesini ve bazen de bu malzemelerle ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşmasını istemişlerdir. Mektuplardan, Tansel'in bunları yaptığı ve bulduğu malzemelerin bir kısmını postayla Paris'e gönderdiği, bir kısmını da Türkiye'ye gelişlerinde Boratavlara teslim ettiği anlaşılmaktadır.

Halk bilimi çerçevesinde birçok konuya değinildiği görülen mektuplarda ayrıca, Boratav'ın yaz dönemlerinde Türkiye'ye gelişlerinde yapmayı düşündüğü araştırma, inceleme ve derleme gezilerinin, o yıl hangi konular üzerinde ve hangi yörelerde yoğunlaşacağıyla ilgili bilgiler ve değerlendirmeler de yer almaktadır.

Sonuç

Yaptığı çalışmalar dolayısıyla Türk halk bilimi araştırmaları açısından önemli bir isim olan Pertev Naili Boratav ile şair, yazar ve halk bilimci Oğuz Tansel'in yıllar süren mektuplaşması, öğretmen-öğrenci ilişkisine dayanan ve zamanla güçlü bir aile dostluğuna ulaşan tanışıklıklarının bir sonucudur. Ancak bu tanışıklık ya da dostluğun, sık aralıklı ve uzun yıllar süren bir mektuplaşma olarak yansımasını bulmasında, özellikle Boratav'ın içinde bulunduğu şartlar nedeniyle, ailelerin birbirlerinden uzak yaşaması da oldukça etkilidir. Nitekim 1948'de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki görevine son verilen Boratav, kısa bir süre Amerika'da kaldıktan sonra Fransa'ya yerleşmek zorunda kalır ve Türkiye'ye gelip gitme konusunda resmî makamların çıkardığı zorluklarla karşılaşır (Başgöz, 1998: 25-30). Buna bağlı olarak Boratav, yurtdışında devam eden Türk halk bilimi çalışmaları için gerekli olan malzemeleri, mektuplarıyla yönlendirip rica ettiği Tansel'e derletir ve onun cevaben gönderdiği mektuplar aracılığıyla edinir. Bu bakımdan Boratav'ın, yurtdışındayken Türk halk kültürüyle yakın temasını koruyup halk bilimsel çalışmalarını sürdürmesinde, âdeta onun Türkiye'deki eli ayağı olan Oğuz Tansel'in ve gönderdiği mektupların çok önemli bir yeri vardır.

Boratav-Tansel mektuplaşması yıllarca sürmesine rağmen bu mektupların ancak 34'ü bugün elimizde bulunmaktadır. 23'ü Pertev Naili ve/veya eşi Hayrünnisa Boratav, 11'i de Oğuz Tansel imzalı bu mektupların, içeriklerinden, sayılarının aslında çok daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan mevcut mektuplarla ilgili en büyük sorun, mektupların kronolojik bir bütünlük arz etmemesi; başka bir deyişle, elimizdeki örneklerin büyük çoğunluğunun birbirlerini izleyen, biri diğerine cevaben yazılmış mektuplar olmamasıdır. Bu durum, mektuplardaki veri akışını kesintiye uğratmakta ve anlam kopukluklarının meydana gelmesine yol açabilmektedir. Yine de mevcut hâliyle bile elimizdeki mektuplar, genel olarak yazarlarının gündelik yaşamları, aile üyeleri, sağlık sorunları, yayın faaliyetleri ve halk bilimsel çalışmaları hakkında önemli bilgiler içermeleri bakımından oldukça değerlidir.

Sonuç olarak, burada kısaca tanıtıp varlığından bilim ve sanat çevrelerini haberdar etmeye çalıştığımız söz konusu mektupların, tam metinlerini ve orijinallerini içeren bir kitap hâlinde yayımlanarak ilgili araştırmacıların istifadesine sunulmasının faydalı

olacağını belirtmek gerekir. Şimdiden hazırlıklarına başladığımız ve ayrıntılı bir incelemeyle daha işlevsel hâle getirmeyi planladığımız böyle bir çalışma, hem Türk halk bilimi hem de -Tansel'in şair ve yazar kimlikleri dolayısıyla- Yeni Türk Edebiyatı araştırmalarına önemli katkılar sunabilecektir.

KAYNAKLAR

Ateş, K. (1978). "Oğuz Tansel'le". *Türk Dili*, XXXVII, 321: 505-507.

Başgöz, İ. (1998). "Pertev Naili Boratav'ın Türk ve Dünya Folklor Araştırmalarındaki Yeri". *Pertev Naili Boratav'a Armağan*, (haz. Metin Turan), Ankara: Kültür Bakanlığı, 17-32.

Baykurt, F. (1996). "Çile Eri Oğuz Tansel". *Üç Kanatlı Masal Kuşu*: *Oğuz Tansel*, (haz. Metin Turan), Ankara: Ürün, 12-16.

Binyazar, A. (1996). "Üç Kanatlı Masal Kuşu". *Üç Kanatlı Masal Kuşu*: *Oğuz Tansel*, (haz. Metin Turan), Ankara: Ürün, 9-11.

Görkem, İ. (1999). "Prof. Pertev N. Boratav'ın 1927-1944 Dönemi ve Atsız Mecmua'daki Yazıları". *Millî Folklor*, VI, 42: 6-30.

Günaltılı Gündüz, Ö. (2008). "Oğuz Tansel'in Masal Kitaplarının Eğitim Değeri ve Türkçeye Katkısı". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı.

Günay, U. (1998). "Prof. Dr. Pertev Naili Boratav'ı Kaybettik". *Millî Folklor*, V, 38: 3-4.

Gürsoy, N. (1996). "Bir Büyük İnsan". *Üç Kanatlı Masal Kuşu: Oğuz Tansel*, (haz. Metin Turan), Ankara: Ürün, 49-50.

Halman, T. S. (1996). "Tansel'de Öz ve Özgünlük". *Üç Kanatlı Masal Kuşu: Oğuz Tansel*, (haz. Metin Turan), Ankara: Ürün, 59-65.

Kayalı, K. (1998). "Sosyal Bilim Alanındaki Düşünce Zaafları-Pertev Naili Boratav'ın Yazdıklarını Folklorik Malzeme Haline Getirirken". *Pertev Naili Boratav'a Armağan*, (haz. Metin Turan), Ankara: Kültür Bakanlığı, 49-57.

Özdemir, N. (1998). "Çocuk Oyunu Araştırmalarında Prof. Dr. Pertev Naili Boratav'ın Yeri". *Millî Folklor*, V, 38: 5-8.

Öztürk, A. O. (2008). "Masalları Uyutmak". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, I, 3: 494-499.

Parlatır, İ. vd. (2014). "Mektuplar Üzerine Birkaç Söz". *Güzel Yazılar-Mektuplar*, Ankara: Türk Dil Kurumu, XV-XVIII.

Polat, Ö. F. (2009). "Oğuz Tansel'in Masallarında Çocuk ve Eğitim Teması". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı.

Tansel, A. (2003). "Oğuz Tansel'in Yaşamı ve Eserleri". *Folklor/Edebiyat*, IX, 33: 131-133.

Tansel, O. (1976). *Al'lı ile Fırfırı*. İstanbul: Yaz.

Turan, M. (1996). "Oğuz Tansel Kitabı". *Üç Kanatlı Masal Kuşu: Oğuz Tansel*, (haz. Metin Turan), Ankara: Ürün, 3-4.

Turan, M. (1998). "Önsöz Yerine". *Pertev Naili Boratav'a Armağan*, (haz. Metin Turan), Ankara: Kültür Bakanlığı, IX-XI.

Uyguner, M. (1996). "Oğuz Tansel'in Masalları". *Üç Kanatlı Masal Kuşu: Oğuz Tansel*, (haz. Metin Turan), Ankara: Ürün, 33-39.

Özet

Pertev Naili Boratav-Oğuz Tansel Mektuplaşması

Halk biliminin çeşitli alanlarında incelemeler yapmış ve eserler vermiş olan Prof. Dr. Pertev Naili Boratav, Türkiye'de halk bilimi çalışmalarının gerçek anlamda bilimsellik ve saygınlık kazanmasında önemli rol oynamış araştırmacılardan biridir. Boratav'ın öğrencisi olan Oğuz Tansel de hem önemli bir şair ve yazar hem de önemli bir halk bilimi araştırmacısıdır. Bir bütün olarak Oğuz Tansel isminin oluşmasında, ancak özellikle de Tansel'in halk bilimci kimliğinin ortaya çıkıp gelişmesinde en çok katkısı bulunan kişilerden biri, hocası Pertev Naili Boratav'dır. Yetiştiği ortamın da katkısıyla, çocukluk yıllarından itibaren halk kültürüyle yakından ilgilenen Oğuz Tansel, Boratav'la tanıştıktan sonra bu ilgisini bilimsel bir zemine oturtur. Bu tanışmayla birlikte Boratav ve Tansel arasında yaşam boyu sürecek ve aile üyelerini de kapsayacak güçlü bir dostluğun da temelleri atılır. Böylece Boratav ve Tansel, ilerleyen dönemlerde bilimsel, sanatsal, kültürel ve kişisel sorunların değerlendirilip tartışıldığı bir mektuplaşma sürecini de başlatır ve 1950'lerden 1990'lara kadar uzanan süreçte yıllarca mektuplaşırlar. Karşılıklı gönderilen bu mektupların bir kısmı bugün Tansel ailesinin özel arşivinde, bir kısmı da Tarih Vakfı'nın Pertev Naili Boratav Arşivi'nde bulunmaktadır. Bu çalışma, özellikle halk bilimi, Boratav ve Tansel'le ilgili araştırmalar yapan bilim ve sanat çevrelerine söz konusu mektupları tanıtmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle çalışmada, söz konusu mektuplar ana hatlarıyla ele alınıp biçim ve içerik özellikleri açısından değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Halk bilimi, Pertev Naili Boratav, Oğuz Tansel, Mektup.

Abstract

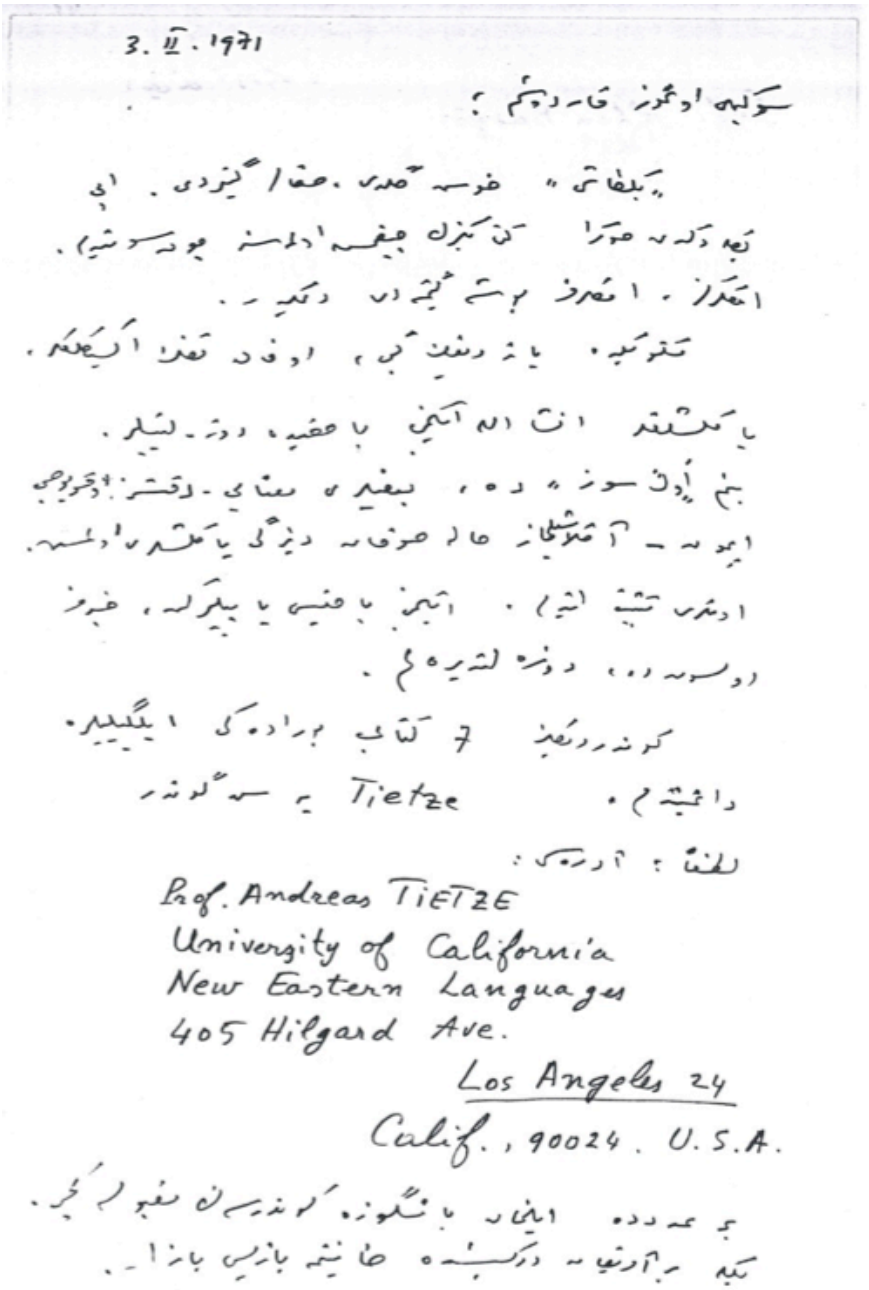
Correspondence Between Pertev Naili Boratav And Oğuz Tansel

Prof. Dr. Pertev Naili Boratav who studied in various fields of folklore and produced many works is one of the researchers played an important role in winning the real meaning of scientific and dignity of folklore studies in Turkey. Oğuz Tansel as Boratav's student is both a major poet and a writer as well as a major folklore researcher. As a whole, Pertev Naili Boratav as teacher is the one of the most contributors to the formation of Oğuz Tansel name but particularly the emergence and development of Tansel's folklorist identity. Oğuz Tansel who had been interested in folk culture thanks to the growing environment since his early years placed his interests to a scientific ground after meeting with Boratav. With this meeting, the foundation of a strong and lifelong friendship including family member between Boratav and Tansel is discarded. So in the forthcoming period, Boratav and Tansel began a correspondence including the evaluation and discussion on the scientific, artistic, cultural and personal issues and they corresponded for years extending from the 1950s to the 1990s. Today, some of these mutual letters are in the private archive of Tansel family and some are in the Archive of Pertev Naili Boratav in History Foundation. This study aims to introduce these letters to especially folklore, the scientific and art circles related with Boratav and Tansel. Therefore, in this study, the letters are dealt with major outline and evaluated in terms of form and content features.

Keywords: Folklore, Pertev Naili Boratav, Oğuz Tansel, Letter.

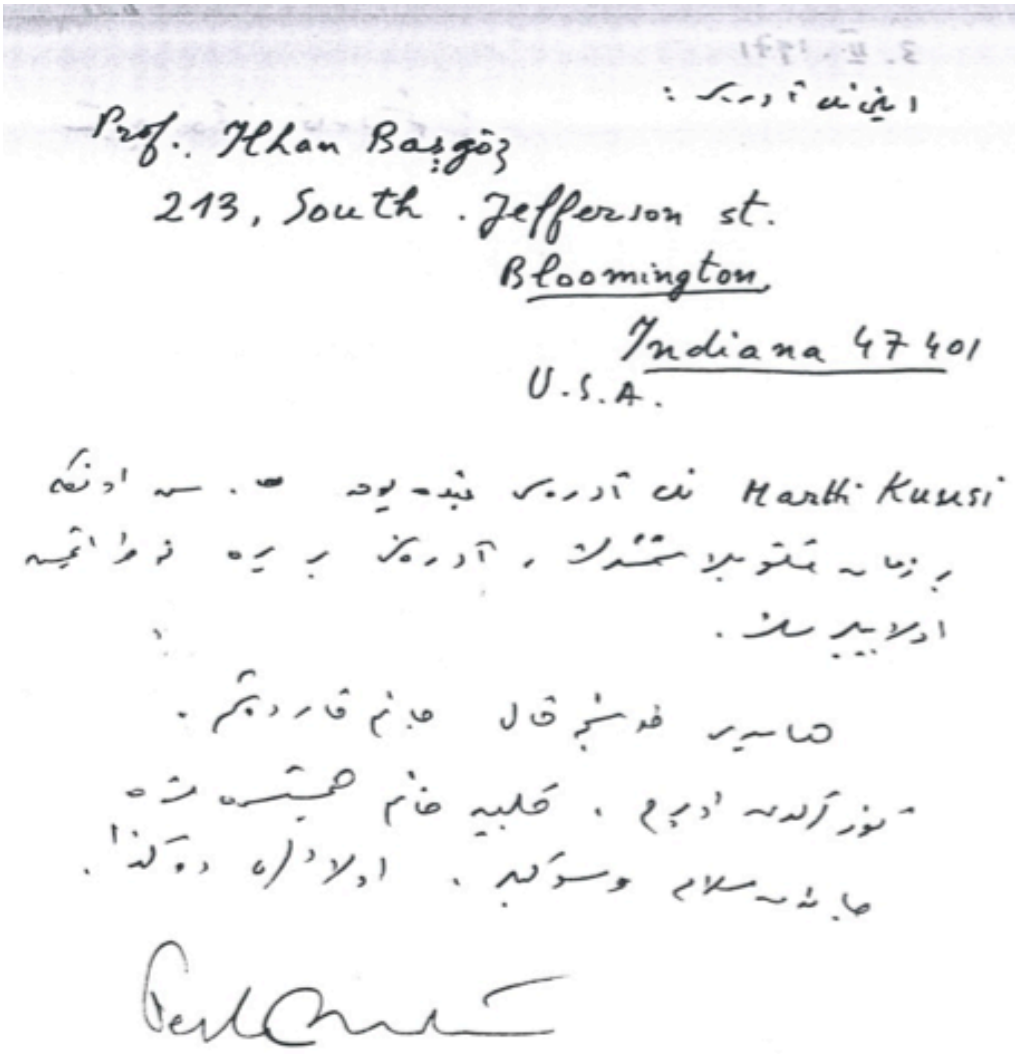
Ekler:

1. Pertev Naili Boratav'ın 1971'de yazılmış bir mektubunun ön ve arka sayfaları.

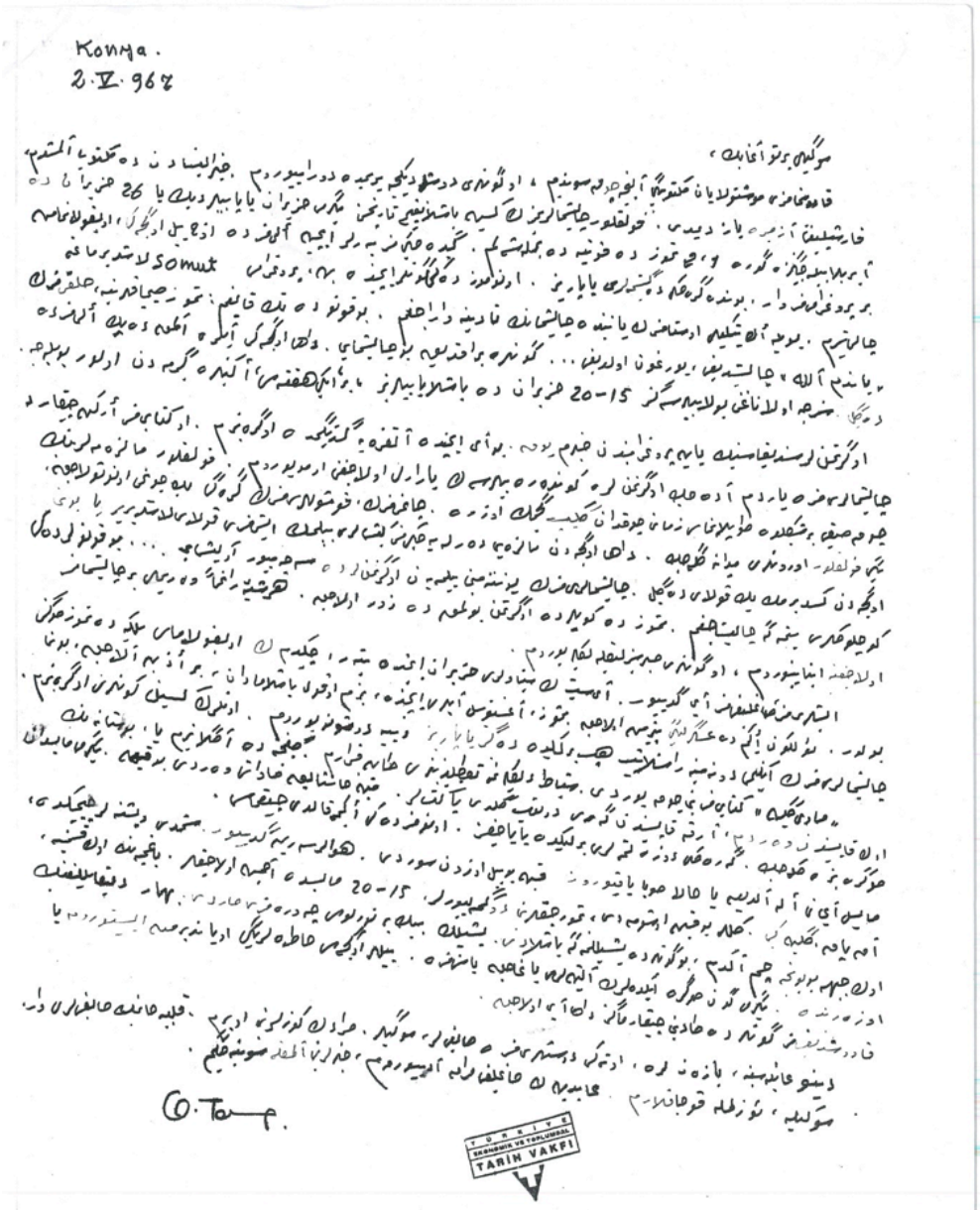
3. II. 1971

Prof. Andreas TIETZE
University of California
New Eastern Languages
405 Hilgard Ave.
Los Angeles 24
Calif., 90024. U.S.A.

Prof. Ilhan Başgöz
213, South . Jefferson st.
Bloomington
Indiana 47401
U.S.A.

2. Oğuz Tansel'in 1967'de yazdığı mektuplardan biri (Tarih Vakfı P.N. Boratav Arşivi)

Konya.
2.V.967